

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

РЕАЛІЗАЦІЯ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ В АСПЕКТІ ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ БАГАТОМОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ У ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Л. А. Сажко

Київський національний лінгвістичний університет

У статті розглядається проблема реалізації культурологічного підходу до навчання в системі шкільної освіти. Аналізуються сучасні погляди на дану проблему. Визначається місце цього підходу як в організації всього навчального процесу, так і в навчанні іноземних мов.

Ключові слова: культурологічний підхід, система шкільної освіти, універсальні культурні компетентності, культурні практики, іноземна мова і культура.

Л. А. Сажко. Реализация культурологического подхода в аспекте формирования поликультурной многоязычной личности в общеобразовательном учебном заведении. В статье рассматривается проблема реализации культурологического подхода к обучению в системе школьного образования. Определяется место этого подхода как в организации всего учебного процесса, так и в обучении иностранным языкам.

Ключевые слова: культурологический подход, система школьного образования, универсальные культурные компетентности, культурные практики, иностранный язык и культура.

L. Sazhko. Cultural approach realization in the forming process of polycultural language personality in secondary educational institution. This article deals with the problem of cultural approach realization in school education. The place of this approach in the general school education and to the foreign language teaching is recognized.

Key words: cultural approach, school education system, universal cultural competences, cultural practices, foreign language and culture.

Для сучасного суспільства характерними є зміни в усіх сферах життя та діяльності людини, розширення контактів у світовому просторі, активне засвоєння культурних

цінностей народів, які співпрацюють та взаємодіють у різних напрямках. Ці процеси впливають і на систему шкільної освіти, адже саме у загальноосвітніх навчальних закладах (ЗНЗ) закладаються основи формування високоосвічених фахівців, здатних до співпраці на всіх рівнях у глобалізованому світі. Входження на міжнародний ринок праці та вміння налаштовувати партнерські стосунки, конкурувати за складних умов потребує від молодого покоління достатньої професійної підготовки.

З огляду на окреслену проблему перед педагогічною спільнотою України, як зазначає С. П. Максимюк, постають такі завдання:

- сформувати в учнів розвинене критичне мислення, сприяти виробленню власних поглядів і поваги до позицій інших людей;
- прищепити учням навички ефективного спілкування, які дають можливість вступати в контакт з усіма людьми незалежно від їхніх особистісних характеристик і уникати конфліктних ситуацій;
- збудити інтерес і повагу до культурних надбань усіх народів, прагнення зрозуміти найважливіші, специфічні й загальні характеристики цих культур;
- розширити можливості для вивчення в школах іноземних мов та культур країн;
- сприяти утворенню нового гуманістичного бачення світу в усій його різноманітності та єдності, нового способу діяльності;
- виробити вміння працювати творчо;
- сформувати бачення самого себе у взаємозалежності з іншими, розуміння необхідності враховувати потреби, пріоритети та цінності індивідів, груп людей, націй [16, с. 17].

Учені слушно зауважують, що в найближчі роки освіта відіграватиме вирішальну роль для людства (І. А. Зязюн, А. І. Кузьмінський, С. П. Максимюк, Н. Є. Мойсеюк, В. Л. Омеляненко, В. В. Ягупов та ін.). Адже саме освіта є основою розвитку окремої особистості, нації, держави та суспільства у планетарному масштабі. Однак, як свідчать сучасні дослідження з проблем педагогіки вітчизняних та зарубіжних науковців, освітянська галузь потребує перебудови через виникнення суперечності між зростанням вимог до рівня підготовки учнівської молоді та зниженням їхньої мотивації навчання, відсутністю умов інноваційного розвитку, низькою культурою міжособистісного спілкування (Є. В. Бондаревська, І. А. Зязюн, В. В. Краєвський, В. Г. Кремень, В. В. Серіков та ін.). Це питання було предметом вивчення і на державному рівні, результатом чого став документ “Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки”, в якому зазначені основні проблеми в системі освіти, серед них: недостатня відповідність освітніх послуг вимогам суспільства, запитам особистості, потребам ринку праці; відсутність цілісної системи виховання, фізичного, морального і духовного розвитку й

соціалізації дітей та молоді; падіння суспільної моралі, що призвело до бездуховності, низької культури поведінки частини учнівської та студентської молоді; недосконалість змісту освіти: державних стандартів освіти, навчальних планів, програм та підручників [18].

У згаданому документі окреслено також основні завдання національної стратегії розвитку освіти. До найбільш актуальних віднесемо: оновлення цілей і змісту освіти; перебудова навчально-виховного процесу в рамках “розвивальної педагогіки”, спрямованої на раннє виявлення потенціалу у дітей та їх найбільш повне розкриття з урахуванням вікових та психологічних особливостей; створення умов для вивчення іноземних мов; побудову ефективної системи національного виховання на засадах загальнолюдських, полікультурних, громадянських цінностей, забезпечення культурного розвитку дитини, формування соціально зрілої творчої особистості, громадянина України і світу; забезпечення системного підвищення якості освіти на інноваційній основі, створення сучасного психолого-педагогічного та науково-методичного супроводу навчально-виховного процесу [18].

Пошуки вітчизняних та зарубіжних учених у вирішенні зазначеної проблеми дали змогу дійти висновку, що школа XXI століття має зосередитись передусім на культурних цілях, які можуть бути досягнутими за умови реалізації культурологічного підходу до навчання. Звернімось насамперед до трактування сутності цього підходу у педагогічній науці.

Культурологічний підхід у педагогіці визначається як конкретно-наукова методологія пізнання та перетворення педагогічної реальності, що базується на аксіології, вченні про цінності світу; розуміння освіти як культурного процесу, котрий здійснюється у культуровідповідному середовищі, всі компоненти якого заповнені людськими смислами і послугують людині, що вільно проявляє свою індивідуальність, здатність до саморозвитку та самовизначення у світі культурних цінностей [3, с. 251]. Необхідно також зауважити, що освіта є частиною культурного простору як окремої країни, так і всього світу. Саме культура має скеровувати освітянські процеси, адже вона є і скарбницею духовних та матеріальних цінностей людства, і способом людської діяльності, і формою детермінації особистості, свідомості та всього життя.

Враховуючи такий всеохоплюючий характер культури та її безперечний вплив на освіту, особливо в наш час, зазначена проблема опинилась в полі зору також і філософської науки, в котрій виокремився такий напрям, як *культурологія освіти*. Ця наукова дисципліна сформувалась на основі поєднання філософії освіти, культурології та педагогіки. Предметом її вивчення є комплекс проблем освіти на основі принципів

педагогічної та культурної антропології. Проблемами філософії освіти та культурології освіти займалися такі вчені: В. П. Андрущенко, М. М. Бахтін, В. С. Біблер, Б. С. Гершунський, В. Г. Кремень, Н. Б. Крилова, М. І. Романенко та ін.

У методиці викладання іноземних мов (ІМ) на сучасному етапі також більше уваги приділяється реалізації культурологічного підходу. Адже саме процес навчання ІМ має великий потенціал для ознайомлення учнів з іншою культурою, розуміння ментальності її носіїв, створення основи входження до світової спільноти. Проблемі культурологічного спрямування навчання учнів ЗНЗ та студентів присвячено роботи Л. П. Голованчук, А. С. Іванової, Р. О. Гришкової, М. В. Кислинської та ін. Однак, на наш погляд, питання реалізації культурологічного підходу до навчання ІМ потребує глибшого аналізу. Отже, *метою* статті є характеристика культурологічного підходу до навчання ІМ в аспекті формування полікультурної багатомовної особистості у ЗНЗ з урахуванням сучасних тенденцій розвитку освіти.

Передусім необхідно розглянути здійснення культурологічного підходу у ракурсі організації процесу шкільного навчання і виховання в цілому, складовою якого є і предмет “Іноземна мова”. Доречно зауважити, що з огляду на переосмислення ролі ІМ у підготовці молоді до майбутньої співпраці у світовому просторі цей фах прийнято називати “Іноземна мова і культура” (ІМіК). Звернімось до філософських досліджень в галузі освіти, які спрямовані на пошук шляхів подолання тієї суперечності, що має місце в цій царині в наш час, тобто невідповідність рівня підготовки молодого покоління вимогам сьогодення. Цей період ще називають “кризою освіти” (М. І. Романенко). Автор також зазначає, що для подолання такої кризи необхідно надати освіті як сфері соціального життя інтегративний та всеохоплюючий характер; центром освітнього процесу визначити не знання, а здатності людини до самостійного оволодіння ними, до самовдосконалення, самонавчання та самовиховання; проголосити культурологічний підхід базовим для нової освіти, на основі якого освітній процес спрямовується на формування культури особистості й усього суспільства [22]. Висловлена думка є цілком слушною, адже сутність сучасного процесу навчання складає не лише збагачення особистості певною сумою знань чи формування навичок та вмінь практичної діяльності, а всебічна підготовка людини до життя у глобалізованому інформаційному просторі, формування толерантного світогляду і дискурсного характеру взаємодії народів і культур [1].

Саме культурологічний підхід стає на сучасному етапі основою для реалізації інноваційних ідей в освіті, створення культуровідповідної моделі освітньої галузі, зорієнтованої на розвиток творчого потенціалу дитини. Освіта, як зазначає В. Г. Кремень,

лише тоді може виконувати своє покликання, коли смислом її розвитку, центром усіх інновацій і стратегій стає людина [13].

Культуровідповідна модель освіти ґрунтується насамперед на принципі культуровідповідності, який був висунутий у свій час (поряд із принципами природовідповідності та самодіяльності) А. Дістервегом (1790–1866). Сучасні науковці трактують цей принцип не лише як необхідність розвитку дитини у культурному середовищі, що є основною умовою її розвитку, виховання та навчання. Реалізація цього принципу має дати також дитині можливість для самовизначення та самореалізації у сучасній культурі, розуміння та прийняття розмаїття глобальної культури, активної участі у культурних практиках.

Як зазначає Н. Б. Крилова, процес навчання у ЗНЗ має бути спрямованим на розвиток у школярів *універсальних культурних компетентностей*, тобто здатностей, які необхідні кожному фахівцеві для вирішення професійних, творчих завдань, виконання роботи у колективі, аналізу інформації, організації своєї діяльності [14]. Універсальні культурні компетентності формуються в процесі здійснення учнем *культурних практик*, які є відображенням усього діапазону його дій, накопичення ним власного досвіду виконання різноманітних завдань самостійно та у колективі, створення продуктів власної творчої діяльності. Культурні практики – це також автономне набуття вмінь спілкування та взаємодії із людьми [14]. Можемо дійти висновку, що формування універсальних культурних компетентностей ще у шкільні роки дає учням можливість навчитися вчитися, самостійно здобувати знання, вибудовувати траєкторію власного життя, визначати майбутню професійну діяльність, конструювати взаємини з іншими, засвоювати та створювати елементи культури.

Необхідно зауважити, що принцип культуровідповідності ніяк не може замінити інші загальнодидактичні та методичні принципи. Навпаки, майстерне поєднання всіх принципів (з акцентом на принципі культуровідповідності) у процесі навчання дасть кожному учневі змогу використовувати свої знання, навички та вміння у різних культурних практиках, виконувати творчі завдання самостійно та у групі, здійснювати креативну дослідницьку діяльність. У результаті такої організації навчального процесу значно підвищується мотивація учнів до вивчення різних предметів, тіснішими стають міждисциплінарні зв'язки, зростають індивідуальні досягнення кожного школяра, значної ролі набуває рефлексія. Таким чином, дитина стає готовою до успішної діяльності у різних сферах життя.

У зв'язку із вищезазначеним, питання реалізації культурологічного підходу у процесі навчання ІМіК стає особливо актуальним. Адже основний курс з ІМіК та позакласна

робота дають можливість значно розширити контекст культуровідповідної навчальної діяльності учнів ЗНЗ, сформувати полікультурну багатомовну особистість, що є відгуком на запит сьогодення. Як відомо, мова є частиною національної культури, саме за допомогою мови школярі дізнаються про варіативність життя різних країн, традиції, звичаї, історію народів, що їх населяють. Отже, культурологічний підхід передбачає навчання та виховання учнів у контексті діалогу культур.

Підкреслимо, що саме в умовах навчання в ЗНЗ мають формуватися вміння міжкультурного спілкування, без яких не можна собі уявити високоосвіченого фахівця будь-якої сфери діяльності. Сучасний розвиток міжнародних зв'язків стимулює учнів до глибшого вивчення культур народів світу. Завдяки реалізації культурологічного підходу до навчання ІМ школярі ознайомлюються із духовним надбанням іншого соціуму, починають краще розуміти власну культуру, підвищують рівень власної гуманітарної освіти. З огляду на це доречно нагадати думку Ю. І. Пассова про те, що входження у світ іншомовної культури може у вищому ступені сприяти розвитку особистості учня як суб'єкта рідної культури [20, с. 21].

Ідею Ю. І. Пассова розвивають інші методисти (М. В. Баришніков, І. Л. Бім, Є. С. Полат) й підкреслюють, що іншомовна освіта передбачає духовне збагачення учнів на базі нової культури в її діалозі з рідною культурою, адже культура у загальному смислі розглядається як продукт людської думки та діяльності. Процес вивчення другої ІМ значно розширює можливості підготовки школярів до багатокультурного особистісного спілкування. Саме в ЗНЗ мають розвиватися здатності учнів до участі в діалозі культур і цивілізацій, до успішної взаємодії в умовах багатомовного та полікультурного світового простору.

Викладене вище дає змогу дійти висновку, що процес навчання ІМіК у ЗНЗ має бути зорієнтованим на багатомовну (вторинну мовну – за визначенням І. І. Халєєвої) та полікультурну особистість. Як слушно зауважують методисти, орієнтація на багатомовну (вторинну мовну) особистість передбачає, що вивчення ІМ з самого початку не лише має супроводжуватись ознайомленням із відповідною культурою, але й важливо, щоб іншомовна культура була включена у реальний життєвий процес учня, в результаті чого має розширитись його індивідуальний міжкультурний досвід. Адже за таких умов навчання учні зможуть зрозуміти та засвоїти інший спосіб життя та поведінки, використовувати мову у всіх її проявах в автентичних ситуаціях міжкультурного спілкування, розширювати індивідуальну картину світу за рахунок залучення до мовної картини світу носіїв мов, які вивчаються [4, с. 70].

Нагадаємо, що культурологічний підхід до навчання є основою для створення культуровідповідної моделі освіти, яка спрямована на розвиток творчого потенціалу дитини. Завдяки опануванню ІМ контекст такої моделі стає набагато ширшим та глибшим. У законі України „Про освіту“ наголошено, що метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування здатності до набуття соціального досвіду, удосконалення духовних надбань, високої культури взаємин, вільного формування світоглядної активної позиції, забезпечення умов для самореалізації.

Необхідно зазначити, що культурологічний підхід відображається в *цілях, змісті, засобах та організації навчання ІМіК*. Звернемось до визначення *цілей* навчання ІМіК сучасного етапу розвитку методичної науки у зв'язку із запитом суспільства. Насамперед маємо уточнити, що *практична мета* зорієнтована на формування у школярів іншомовної комунікативної компетентності (ІКК) як здатності до взаємодії та взаєморозуміння з носіями виучуваної мови (або виучуваних мов) відповідно до норм та традицій культури цієї мови (чи цих мов). ІМ має стати засобом міжособистісного, міжкультурного спілкування, збагачення духовного світу учня, “вікном” у світовий культурний простір.

Освітня мета досягається шляхом збагачення знань учнів засобами ІМ, коли ІМ та навчальні матеріали використовуються для підвищення інтелектуального рівня школярів, розширення їхнього лінгвістичного та культурного кругозору, розширення діапазону знань про країну (чи країн), мова якої (чи яких) вивчається. Ця мета реалізується в процесі читання та аудіювання аутентичних текстів, роботи над відеофільмами, порівняння мовних явищ іноземної та рідної мов, оволодіння знаннями про культуру, історію, традиції іншого народу, що, без сумніву, дуже важливо для реалізації діалогу культур, формування полікультурної багатомовної особистості.

Розвивальна мета передбачає формування у школярів комунікативних здібностей, культури мовленнєвої поведінки, навчальних умінь, інтересу до вивчення ІМіК, вольових якостей, пам'яті, рефлексії. Також ця мета зорієнтована на розвиток умінь переносу знань та навичок у нову ситуацію спілкування, формування здатності порівнювати мовні явища рідної та виучуваних мов, удосконалення вмінь логічно та послідовно будувати своє висловлювання, переконувати, доводити, здійснювати проблемно-пошукову діяльність, співпрацювати у колективі. Засобами ІМ можна також розвивати здібності до імітації мовленнєвих дій, мовну здогадку, увагу. Важливим моментом є також готовність учнів до подальшої самоосвіти в царині ІМ.

Виховна мета реалізується у процесі усвідомлення особистісної позиції учня щодо нової іншомовної культури. З огляду на це передбачається виховання у школярів культури спілкування, яка є прийнятною в сучасному цивілізованому світі, позитивного ставлення до особливостей культури народу, мова якого вивчається, розуміння важливості володіння ІМ як засобом спілкування. Виховна мета пов'язана також із процесом формування у школярів таких рис, як доброзичливість, толерантність, активність, моральність.

Особлива увага зараз приділяється професійній підготовці випускників ЗНЗ. Тому виділяється ще і *професійно орієнтована мета*, реалізація якої має місце передусім у старшій школі. Як відомо, старший ступінь навчання характеризується профільною спрямованістю. Для старшокласників розробляються програми з ІМ відповідно до визначених для шкіл профілів. Цілі навчання ІМіК у кожному профілі мають свою специфіку. Так, наприклад, відрізнятимуться цілі навчання майбутніх філологів та технологів. Однак, культурологічний аспект обраної майбутньої спеціальності є обов'язковою складовою процесу опанування ІМ за фаховим спрямуванням.

Звернемось до *змісту* навчання ІМіК, наповнення якого залежить, як відомо, від цілей. Для досягнення визначеної мети (оволодіння учнями ІКК) необхідно пізнати іншомовну культуру, як правильно стверджує Ю. І. Пассов, навчитися взаємодіяти з представниками іншого світосприйняття. Ці вміння, так як і іншомовна культура, є за своєю природою інтегративними [20, с. 19]. Іншомовну культуру, однак, необхідно певним чином презентувати, навчити учнів розуміти представників іншого етносу, навчити спілкуватися з ними з урахуванням особливостей їхньої ментальності. Одним із рішень цієї задачі є пропозиція С.Ю. Ніколаєвої, що базується на ідеях І. Л. Бім, Н. Д. Гальскової, Н. І. Гез. Автори визначають предметний та процесуальний аспекти змісту навчання ІМіК, кожний з яких має свої компоненти. Компоненти предметного та процесуального аспектів змісту співвідносяться один з іншим та підпорядковані цілям навчання ІМ, про котрі йшлося вище. Так, до першого компонента предметного аспекта автори відносять сфери та види спілкування, мовленнєві ситуації, теми, проблеми і тексти. У процесуальному аспекті цьому компоненту відповідають уміння в усіх видах мовленнєвої діяльності, вправи для їх розвитку та відповідні знання. Другим компонентом предметного аспекту названо лінгвосоціокультурний матеріал та соціальні ситуації (розглядаються як ситуації розвитку, характерними для котрих є способи взаємодії) – їм відповідають у процесуальному аспекті навички оперування цим матеріалом та вправи для їх формування; вміння орієнтуватися в соціальних ситуаціях та управляти ними, вправи для розвитку цих умінь та відповідні знання. Третім компонентом визначений мовний матеріал і, відповідно, навички оперування цим матеріалом, вправи для їх

формування, а також необхідні знання. Основою для оволодіння всіма вказаними вміннями і навичками є навчальні стратегії та вправи для їх розвитку.

Зміст навчання ІМіК відображається у *засобах*, які забезпечують реалізацію діяльності суб'єктів процесу навчання та учіння – вчителя та учня. Сучасний рівень розвитку методичної науки дає можливість розробляти та використовувати різноманітні засоби навчання. До основних на сьогодні відносять навчально-методичні комплекси (НМК). Як зазначає О. М. Соловова, сучасний НМК містить як інваріативні, так і варіативні компоненти. До інваріативних компонентів належать книга для учнів, аудіоматеріали для учнів та книга для учителя. Додатковими компонентами НМК можуть бути: робочий зошит, книга для читання, аудіо- та відеоматеріали, посібник культурознавчого характеру, збірник лексико-граматичних вправ та вправ для навчання письма і писемного мовлення, тестові завдання. Віднесемо сюди також тематичні картинки, ілюстрації, фотографії, афіші, схеми, таблиці та інший матеріал, який підсилює культурологічний аспект процесу навчання ІМіК.

Слушно підкреслити, що розширення та поглиблення міжнародних зв'язків у гуманітарній сфері нашої країни із іншими державами надало можливість більш повно представити лінгвосціокультурний матеріал у засобах навчання ІМіК, що сприятиме залученню учнів до ознайомлення з культурою носіїв мови, пізнанню їхніх особливостей сприйняття навколишнього світу, стилю мовленнєвої та немовленнєвої поведінки. Особливе місце необхідно відвести текстам, які являють собою зв'язні висловлювання в усній та письмовій формах. Як основна ланка акту комунікації, тексти виконують низку функцій, до яких належать: комунікативна, прагматична, когнітивна та епістемічна. Комунікативна функція дає можливість характеризувати текст як найважливіший засіб спілкування, взаємодії партнерів. Прагматична функція проявляється у впливі на людей в процесі спілкування, когнітивна зумовлена його властивістю виступати засобом формування та вираження суджень/умовивідів, пред'явлення нових знань про світ. Епістемічна функція реалізується у можливості тексту відображати дійсність, яка оточує членів конкретного лінгвосціуму. Необхідно відзначити, що текст як продукт мовленнєвого висловлювання містить необхідну інформацію, котра є характерною для певної теми або ситуації спілкування. Сама інформація, що випливає з функцій тексту, має інтегрований характер, адже вона охоплює знання багатьох галузей життєдіяльності людей, представляє різні шари культури носіїв ІМ. Неоціненну роль мають у даній ситуації автентичні тексти як продукт мовленнєвої діяльності представників іншомовної культури.

Новітнім засобом навчання є комп'ютерні телекомунікації, за допомогою яких можна значно підвищити ефективність навчального процесу. Однак необхідно зауважити, що матеріал, який пропонується телекомунікаціями, має бути ретельно відібраним, інтерпретованим та структурованим для дидактичних цілей. Учитель повинен також навчити учнів здійснювати пошук необхідної інформації, організувати, самостійну навчальну діяльність з допомогою Інтернет-ресурсів. Необхідно зауважити, що використання мультимедійних засобів має низку переваг для навчання ІМіК. Серед таких можна назвати: одночасне використання кількох каналів сприйняття, організація нових форм взаємодії вчителя та учнів у навчальному процесі, реалізація принципу індивідуалізації, здійснення диференціації в навчанні учнів з різним рівнем підготовки, використання додаткових способів мотивації до оволодіння ІМіК, удосконалення механізмів керування навчальною діяльністю. Є. С. Полат зазначає також, що актуальною стає інтеграція очних та дистанційних форм навчання ІМ з використанням Інтернет-ресурсів [21, с. 26].

Розглянемо питання *організації* навчального процесу з оволодіння учнями ІМіК в рамках культурологічного підходу. Звернімось передусім до проблеми використання сучасних технологій навчання (Е. Г. Арванітопуло, Л. Я. Зеня, А. В. Конишева, В. В. Копилова, Є. С. Полат, К. В. Фокіна та ін.), адже саме завдяки цим технологіям створюються умови для здійснення кожним учнем культурних практик, які є основою формування універсальних культурних компетентностей (див. вище). На нашу думку, до таких технологій можна віднести: *навчання у співробітництві, метод проектів, ігрову діяльність та портфоліо учня*. Нагадаємо, як визначається науковцями поняття “технології навчання”. Дослідники цього питання називають технології навчання сукупністю прийомів, дій учнів, які виконуються у певній послідовності та допомагають реалізувати той чи інший метод навчання, або навіть ширше – сукупність методів навчання, які забезпечують реалізацію певного підходу до навчання (Є. С. Полат). Розглянемо вказані вище технології.

Навчання у співробітництві. Навчання у співробітництві визначається науковцями як найбільш успішна альтернатива традиційним методам (Є. С. Полат). Метою технології навчання у співробітництві є оволодіння навичками та вміннями кожним учнем на тому рівні, який відповідає його індивідуальним здібностям, формування комунікативних умінь, які забезпечують кожному можливість здійснювати іншомовне спілкування на відповідному рівні. Ця мета досягається завдяки основній ідеї навчання у співробітництві – навчання у колективі, виконання особистого завдання, під час роботи в групі на спільний результат, який залежить від внеску кожного. Назвемо найбільш поширені

форми, в яких здійснюється навчання у співробітництві: “Навчання в команді”, “Ажурна пилка”, “Навчаємось разом”, “Дослідницька діяльність”. Реалізації культурних практик кожного учня за умови використання цих форм у навчанні ІМіК сприяють: взаємозалежність членів групи під час виконання завдань; відповідальність кожного члена групи як за свої власні навчальні досягнення, так і за досягнення інших; здійснення спільної навчально-пізнавальної, творчої діяльності в групі; соціалізація учнів у процесі виконання діяльності в групі; оцінювання роботи всієї групи.

Ще однією технологією ми визначили “Метод проектів”, яка набула широкого розповсюдження в практиці навчання ІМіК. Існує низка наукових досліджень, в яких підтверджена ефективність використання цієї технології (Е. Г. Арванітопуло, В. В. Копилова, Є. С. Полат). Звернімося до визначення поняття “метод проектів”. Є.С. Полат називає цю технологію дослідницькою, пошуковою діяльністю учнів, яка передбачає не лише досягнення певного результату, а й організацію процесу досягнення цього результату. Як зазначають фахівці в галузі методики навчання ІМ, проект є самостійною роботою учнів, в якій мовленнєве спілкування органічно поєднується з емоційно-інтелектуальним контекстом іншої діяльності (гри, анкетування, випуску журналу тощо). Під час роботи над проектом учні активно взаємодіють один з одним, здійснюють творчу пошукову діяльність із особистісно значущої проблеми. Така діяльність вимагає від них самостійного переносу знань, навичок та вмінь у новий контекст. Таким чином, в учнів розвивається творча компетенція, яка пов’язана із інтелектуальними здібностями. Виконуючи творчі завдання, кожний учень має можливість проявити власну ініціативу, фантазію, креативність, активність та самостійність у вирішенні проблеми, що є важливим для формування універсальних культурних компетентностей.

Актуальним також залишається використання ігрових видів роботи на уроці ІМ. *Ігрова діяльність* визначається в методиці викладання ІМ як одна із сучасних технологій навчання. Хоча вчителям прийоми цієї діяльності давно відомі, своєї привабливості та актуальності вона не лише не втрачає, а навпаки, розширює можливості удосконалення процесу оволодіння учнями ІМіК. Використання ігрових елементів сприяє створенню комфортного психологічного клімату на уроці, наближає процес навчання до реальних умов спілкування, допомагає учням розкрити свій інтелектуальний потенціал. Адже гра, як складна та захоплююча діяльність, вимагає великої концентрації уваги, тренує пам’ять, розвиває мислення та мовлення, сприяє процесу соціалізації особистості. Гра захоплює навіть пасивних учнів та учнів з низьким рівнем підготовки, завдяки чому їхні навчальні досягнення значно покращуються.

Гра завжди передбачає певне напруження емоційних та розумових дій, уміння прийняти рішення, загострює мисленнєву діяльність, наповнює процес навчання для учнів більш глибоким змістом. Значення використання гри в навчальному процесі важко переоцінити завдяки таким її якостям (за В. В. Конишевою): гра активізує пізнавальну діяльність кожного учня, є ефективним засобом управління навчальним процесом; навчання у грі здійснюється завдяки особистій діяльності учнів, при цьому засвоюється до 90% інформації; гра дає можливість вибору, самовираження, саморозвитку; гра має певний результат та стимулює учнів до досягнення цілей та усвідомлення шляхів досягнення цих цілей; процес навчання набуває особистісного значення для кожного учня; гра посідає особливе місце в системі активного навчання: вона є одночасно і методом, і формою організації навчального процесу [11, с. 13].

Отже, ми можемо дійти висновку, що ігрова діяльність сприяє комунікативній спрямованості навчального процесу, активізації мисленнєвих дій учнів при опануванні ІМ як засобом спілкування, підвищенню мотивації учіння, індивідуалізації навчання, що також необхідно для формування універсальних культурних компетентностей.

Серед сучасних технологій навчання визначають також “*Портфоліо учня*”. У педагогічній літературі “*Портфоліо учня*” розглядається як інструмент самооцінки власної пізнавальної, творчої праці учня, рефлексії його власної діяльності, як комплект документів, самостійних робіт учня, як спосіб фіксування, накопичення та ранжування індивідуальних об’єктивних успіхів (Л. Я. Зеня, Є. С. Полат та ін.).

Розрізняють *дві групи* різновидів портфоліо: *портфоліо зовнішніх досягнень* та *портфоліо особистісного розвитку*. До *портфоліо зовнішніх досягнень* належать: *портфоліо документів* (папка з інформацією про успішність навчальної та пізнавальної діяльності учня), *портфоліо творчих робіт* (містить підготовлені учнем реферати, конкурсні роботи, твори, авторські матеріали, які супроводжуються коментарем автора) та *рейтингове портфоліо* (колекція контрольних робіт та діагностичних зрізів з навчальних предметів, рейтингова таблиця для фіксації досягнень учня). *Портфоліо особистісного розвитку* – це набір соціально значущих характеристик, якостей, зміна яких досліджується в динаміці розвитку та становлення кожного учня як особистості. Призначенням цього портфоліо є пізнання учнем своїх особистісних якостей з метою їх удосконалення в певному напрямку, з метою корекції та планування власних досягнень [8].

Аналіз процесу реалізації культурологічного підходу в ЗНЗ відповідно до сучасних вимог підготовки молодого покоління дав змогу дійти висновку про його двоплановість в аспекті навчання ІМіК. Перший план характеризується універсальністю цього підходу

відносно організації всієї сучасної шкільної освіти, другий – специфікою його здійснення в рамках вивчення предмета “ІМіК”. Подальші наукові розвідки допоможуть вивчити це питання глибше.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрущенко В. П. Філософія освіти ХХІ століття: у пошуках перспективи / В. П. Андрущенко // Філософія освіти. – 2006. – №1. – С.6–12.
2. Арванітопуло Е. Г. Навчальні проекти з іноземної мови для учнів старшої школи / Е. Г. Арванітопуло // Іноземні мови. – 2007. – №1. – С. 14–18.
3. Бондаревская Е. В., Кульневич С. В. Педагогика: Личность в гуманистических теориях и системах воспитания / Е. В. Бондаревская, С. В. Кульневич. – Ростов н/Д : Творческий центр, “Учитель”, 1996. – 560 с.
4. Гальскова Н. Д., Гез Н. И. Теория обучения иностранным языкам: Лингводидактика и методика: Учеб. пособие для студ. лингв. ун-тов и фак. ин. яз. высш. пед. учеб. заведений / Н. Д. Гальскова, Н. И. Гез. – М.: Издательский центр “Академия”, 2004. – 336 с.
5. Гершунский Б. С. Философия образования для ХХІ века. (В поисках практико-ориентированных образовательных концепций) / Б. С. Гершунский. – М. : Изд-во “Совершенство”, 1998. – 608 с.
6. Голованчук Л. П. Навчання учнів основної загальноосвітньої школи культурнокраїнознавчої компетенції на уроках англійської мови / автореф. дис. ... канд. пед наук: 13.00.02/ Л. П. Голованчук, Київ, нац. лінгв. ун-т. – К. : 2003. – 20 с. : табл.. – укр.
7. Гришкова Р. О. Педагогічні засади формування іншомовної соціокультурної компетенції студентів нефілологічних спеціальностей.: [Монографія] / Р. О. Гришкова. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2007. – 424 с.
8. Зеня Л. Я. Навчання іноземних мов у старшій профільній школі: Лекційно-практичний курс: Посібник для студентів вищих навчальних закладів / Л. Я. Зеня. – Горлівка: Видавництво ГДПІМ, 2008. – 340 с.
9. Зязюн І. А. Філософія педагогічної дії: [Монографія] / І. А. Зязюн. – К., Черкаси: ЧПУ імені Б. Хмельницького, 2008. – 608 с.
10. Иванова А. С. Навчання учнів старшої школи міжкультурного спілкування англійською мовою з орієнтацією на вибір професії / Автореф. дис. ... канд. наук : 13.00.02 / А. С. Иванова. – Київ. нац. лінгв. ун-т. – К., 2006. – 24 с. – укр.
11. Коньшева А. В. Игровой метод в обучении иностранному языку/ А. В. Коньшева. – СПб.: КАРО, Мн.: Издательство “Четыре четверти”, 2006. – 192 с.

12. Копылова В. В. Методика проектной работы на уроках английского языка: Методическое пособие / В. В. Копылова. – 2-е изд., стереотип. – М.: Дрофа, 2004. – 96 с.
13. Кремень В. Г. Філософія національної ідеї. Людина. Освіта. Соціум / В. Г. Кремень. – К.: Грамота, 2007. – 576 с.
14. Крылова Н. Б. Культурология образования/ Н. Б. Крылова. – М. : Народное образование, 2000. – 272 с .
15. Кузьмінський А. І., Омеляненко В. Л. Педагогіка: Підручник / А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко. – 2-е вид., перероб. і доп. – К.: Знання – Прес, 2004. – 445 с. – (Навчально-методичний комплекс з педагогіки).
16. Максимюк С. П. Педагогіка: навчальний посібник / С. П. Максимюк. – К.: Кондор, 2005. – 667 с.
17. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка : Навчальний посібник. – 4-е видання, доповнене / Н. Є. Мойсеюк, 2003. – 615 с.
18. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/image/files/news/12/05/4455.pdf>
19. Новые педагогические технологии в системе образования: Учеб. пособие для студ. пед. вузов и системы повыш. квалиф. пед. кадров / Е. С. Полат, М. Ю. Бухаркина, В. М. Мосеева, А. Е. Петров; Под ред. Е. С. Полат. – М.: Издательский центр “Академия”, 2002. – 272 с.
20. Пассов Е. И. Урок иностранного языка / Е. И. Пассов, Н. Е. Кузовлёва – Ростов н/Д : Феникс; М : Глосса-Пресс, 2010. – 640 с. – (Настольная книга преподавателя иностранного языка)
21. Полат Е. С. Портфель ученика / Е. С. Полат // Иностранные языки в школе. – 2002. – №1. – С. 22–27.
22. Романенко М. І. Соціальні та парадигмально-когнітивні детермінанти розвитку сучасної освіти / М. І. Романенко / автореф. ... дис. д-ра філософ. наук, Дніпропетровськ. – 2003. / Режим доступу: <http://disser.com.ua/contents/8833html>
23. Сериков В. В. Образование и личность / В. В. Сериков. – М. : Перемена, 1999. – 376 с.
24. Фокина К. В. Методика преподавания иностранного языка: конспект лекций / К. В. Фокина, Л. Н. Тернова, Н. В. Костычева. – М.: Издательство Юрайт, Высшее образование. – 158 с. – (Хочу все сдать!).
25. Халеева И. И. Основы теории обучения пониманию иноязычной речи / И. И. Халеева. – М.: Высшая школа. 1989. – 238 с.
26. Ягупов В. В. Педагогіка: Навчальний посібник / В. В. Ягупов – К. : Либідь, 2002. – 560 с.